

Archeologisch bureau- en booronderzoek aan de Landbouwweg te Ritthem, gemeente Vlissingen

Walcherse Archeologische Dienst

Colofon

Archeologisch bureau- en booronderzoek aan de Landbouwweg te Ritthem, gemeente Vlissingen

Walcherse Archeologische Briefrapporten 10
WAD-Projectcode VLRI_014_005

Auteur
B. Silkens

Afbeeldingen
WAD tenzij anders vermeld

Autorisatie—B.H.F.M. Meijlink

Uitgegeven door
Walcherse Archeologische Dienst
Postbus 70
4330 AB Middelburg
Tel: 0118-67 88 03
Fax: 0118-62 80 94
e-mail: b.meijlink@middelburg.nl

ISBN: 978-90-78877- -

Vlissingen, 2014

Omslag

Het onderzochte perceel aan de Landbouwweg op de bodemkaart van Bennema en Van der Meer. Bron: Zeeuws Archief.

© Walcherse Archeologische Dienst, september 2014

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of op welke andere wijze dan ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

De WAD aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Administratieve gegevens

Soort onderzoek:	Inventariserend Veldonderzoek met grondboringen
Provincie:	Zeeland
Gemeente:	Vlissingen
Plaats:	Ritthem
Toponiem:	Landbouwweg
Centrumcoörd. onderzoeksgebied:	X: 32236 / Y: 387145
Oppervlakte plangebied:	ca. 5 ha
Oppervlakte onderzoeksgebied:	ca. 6600 m ²
Kadaster:	perceel Q 1032 & Q 1033
CIS-code. Archis II:	63063
Opdrachtgever:	Gemeente Vlissingen dhr. J. Francke Postbus 3000 4380 GV Vlissingen (0118) 487 000
Bevoegd gezag:	Gemeente Vlissingen Namens deze: B.H.F.M. Meijlink Walcherse Archeologische Dienst (WAD) Postbus 6000 4330 LA Middelburg e-mail: b.meijlink@middelburg.nl
Beheer en plaats van documentatie:	Zeeuws Archeologisch Archief (ZAA) Stichting Cultureel Erfgoed Zeeland (SCEZ) Postbus 49, 4330 AA Middelburg Beheerder: dhr. J.J.B. Kuipers Tel.: 0118-670870, fax: 0118-670880 e-mail: jjb.kuipers@scez.nl
Beheer en plaats van vondsten :	niet van toepassing
Complextype :	niet van toepassing
Autorisatie:	Drs. B.H.F.M. Meijlink Senior archeoloog WAD
ISBN-nummer	978-90-78877- -

1. Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Aan de Landbouwweg bereidt de gemeente Vlissingen de vestiging van agrarisch bedrijf de Dreu voor. Op de (zuid)westelijke helft van het perceel wordt de bouw van een woning (200m²) en een grote loods met daarin opslag, kantoor, kantine, sanitair en uienverwerking (6400 m²). Om de loods wordt een strook van maximaal 8000 m² verharding aangelegd. De zuidwestelijke rand van het perceel wordt als tuin met fruitbomen ingepland. Over de precieze aard en diepte van de graafwerkzaamheden die hiermee gepaard gaan, zijn nog geen gegevens bekend.

De mogelijkheid bestaat dat eventuele archeologische en cultuurhistorische waarden door de inrichtings- en bouwwerkzaamheden aangetast zullen worden. Het werd daarom noodzakelijk geacht een gespecificeerd verwachtingsmodel op te stellen waarin de te verwachten archeologische waarden en de verstoringen uit het (recente) verleden in kaart worden gebracht. Dit model ligt aan de basis voor verdere besluitvorming.

Om het dit verwachtingsmodel op te stellen werd op vraag van de gemeente Vlissingen een Inventariserend Veldonderzoek met boringen uitgevoerd op 29 augustus 2014 door drs. B. Silkens & drs. B.H.F.M. Meijlink van de Walcherse Archeologische Dienst. De resultaten zijn weergegeven in deze rapportage.

1.2 Ligging en gebruik

Het plangebied aan de Landbouwweg bevindt zich ten oosten van Oost-Souburg, gemeente Vlissingen net oostelijk van de A58 snelweg. Het betreft percelen Q1032 en Q1033.

Het plangebied heeft een totale oppervlakte van ongeveer 5 ha. Het onderzoeksgebied waar de nieuw te bouwen loods en woning komt heeft een oppervlakte van ca. 6600 m² (fig. 1).

1.3 Doel van het onderzoek

Het inventariserend booronderzoek is uitgevoerd binnen het kader van het Walchers archeologiebeleid, zoals dat in het begin van 2006 is vastgesteld in de Nota Archeologische monumentenzorg Walcheren en in 2008 werd herzien. Uitgangspunt van het archeologiebeleid is het streven in het kader van de archeologische monumentenzorg naar een optimaal behoud en beheer van het archeologisch erfgoed. De doelstelling van het Walchers beleid is bijgevolg in eerste plaats het veiligstellen van archeologisch waardevolle vindplaatsen (behoud in situ).

Dit booronderzoek heeft tot doel een verwachtingsmodel op te stellen voor de aanwezigheid en de mate van conservering van archeologische waarden in het onderzoeksgebied. De resultaten van dit onderzoek en het verwachtingsmodel liggen aan de basis van de besluitvorming omtrent eventuele vervolgstappen binnen het archeologische onderzoeksproces, die voorafgaand aan of gelijktijdig met de voorgenomen bodemingrepen moeten worden genomen.

1.4 Werkwijze

Het hier gepresenteerde brieffrapport focust op de resultaten van het uitgevoerde Inventariserend booronderzoek. Tijdens het booronderzoek werden in totaal 7 boringen gezet, verspreid over het terrein (fig. 7).

Fig. 1 Het onderzoeksgebied en omgeving op de topografische kaart.
Het onderzochte perceel is rood omcirkeld weergegeven.

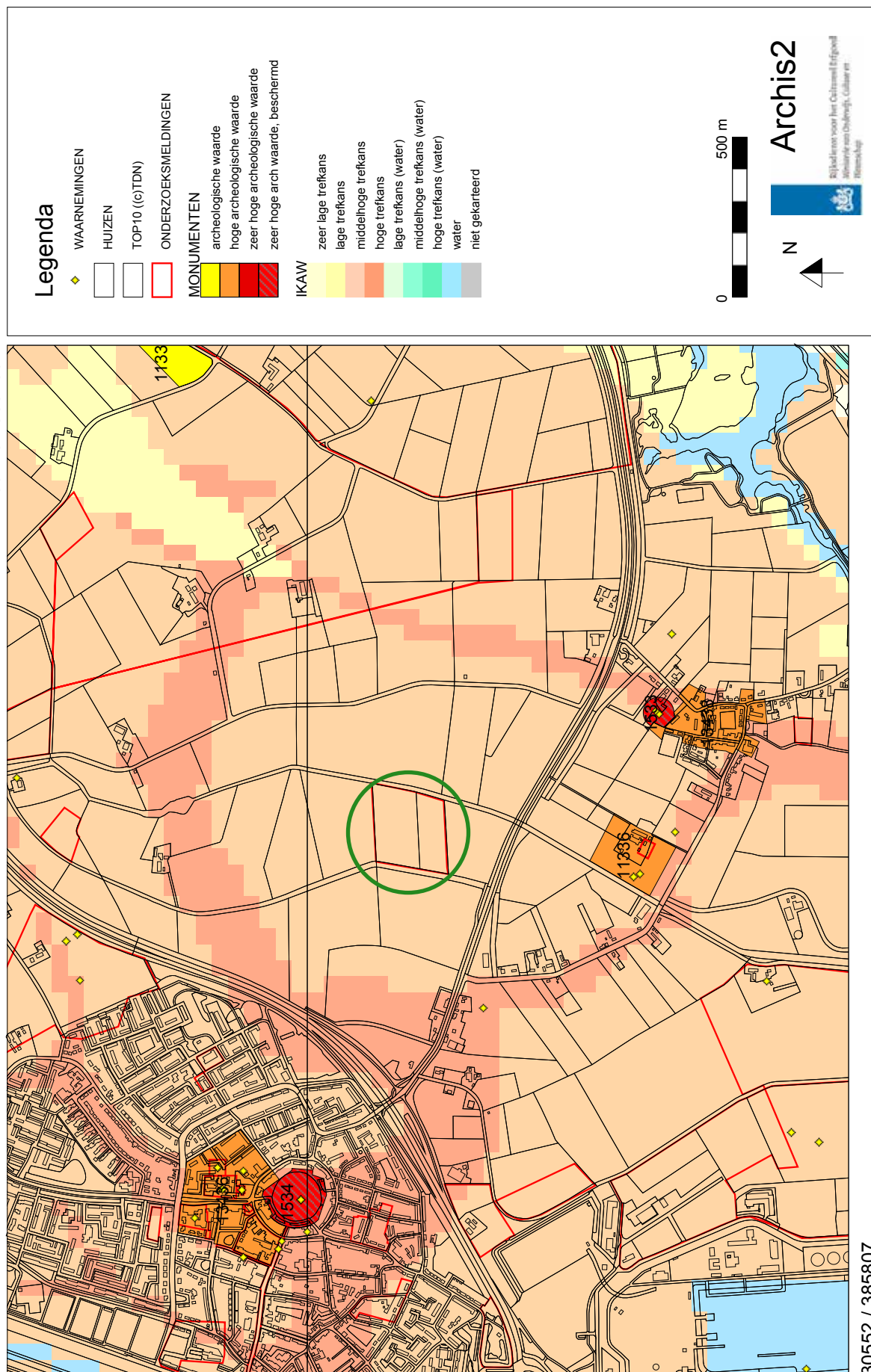

Fig. 2 Het onderzoeksgebied met gegevens uit het Archeologisch Informatiesysteem voor Nederland. Het plangebied is groen omcirkeld aangegeven. Bron: ARCHIS II, bewerking WAD.

2. Bureauonderzoek

2.2 Geologie en bodem

Binnen het plangebied bestaat de mogelijkheid op het aantreffen van intacte Pleistocene bodems op een diepte van 4,15/4,40 m -NAP. Dit werd aangetoond in geologische boringen beschikbaar in het DINOloket, het uitgifte portaal van TNO, Geologische Dienst Nederland (www.dinoloket.nl). Het Laagpakket van Wormer werd in diezelfde geologische boringen bereikt op een diepte van 1,80/1,90m -NAP. Het Hollandveen lijkt, volgens de bodemkaart van Bennema en van der Meer op veel plaatsen sterk aangetast door moernerinsactiviteiten in de Middeleeuwen. De oorspronkelijke top zal volgens de boringen in het DINO loket oorspronkelijk rond 0,90m -NAP gezeten hebben. Een kaartje met de beschikbare DINO gegevens en de twee boorkolommen zijn te vinden in fig. 5.

Stratigrafie	Diepte (-MV)	Intact	Opmerkingen
Pleistoceen	ca. 4,15/4,40 m	ja	
Basisveen	ca. 4,10/4,30 m	?	
Wormer	ca. 1,80/1,90 m	ja	
Hollandveen	ca.0,90 m (top)	nee	grotendeels gemoerneerd
Kreek	ca. 0,3 m	ja	

2.2 Bekende archeologische en historische waarden

Walcherse Archeologische Verwachtings- en beleidsadvieskaart

Deze kaarten zijn opgesteld op basis van ondermeer de gedetailleerde bodemkaart van Bennema en Van der Meer en geven een aanscherping van de *Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden* (IKAW) (fig. 2). Het plangebied is hier aangeduid als een zone met middelhoge archeologische verwachting. Hier geldt dat bij bodemingrepen dieper dan 40 cm met een oppervlaktemaat groter dan 500 m² voorafgaand archeologisch onderzoek moet plaatsvinden.

Historische kaarten & luchtfoto's

Op de *historische kaarten* is vanaf het midden van de 17e eeuw een weg en een watergang te zien die langs de oostelijke zijde van het plangebied loopt. Het is goed mogelijk dat deze weg al in de Middeleeuwen aanwezig was. De kaart van Visscher-Roman uit 1655 is echter de oudst bekende kaart van het gebied (fig. 6). Op de kaarten zijn naast de weg en watergang geen andere bewoningselementen aangegeven. Op de geraadpleegde *luchtfoto's* van het gebied werden geen noemenswaardige bewoningssporen waargenomen.

Kaart	Periode	Indicator	Opmerkingen
Visscher-Roman	1655/1680	ja	weg/watergang O zijde plangebied
Hattinga	1750	ja	weg/watergang O zijde plangebied
Topografische kaart	1820	ja	weg/watergang O zijde plangebied
Bonnebladen	1910	ja	weg/watergang O zijde plangebied

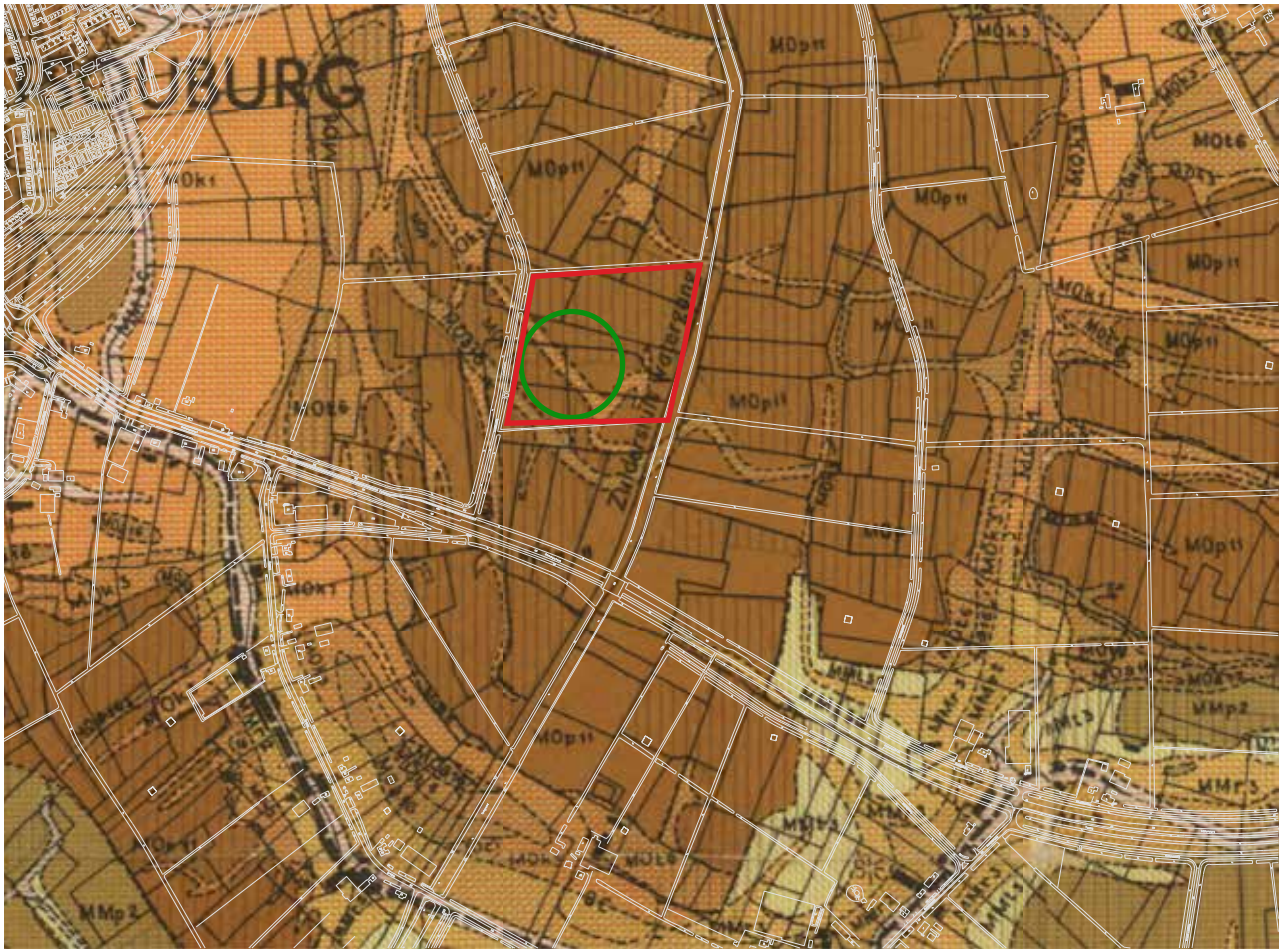

Fig. 3 Bodemkaart van Bennema & Van der Meer 1952; de licht bruine tinten geven kreekafzettingen weer, de donkerbruine en donkerbruin-groene tinten kom- of poelafzettingen. Het plangebied aan de Landbouwweg is rood omkaderd weergegeven, het onderzoeksgebied groen. Bron: Zeeuws Archief

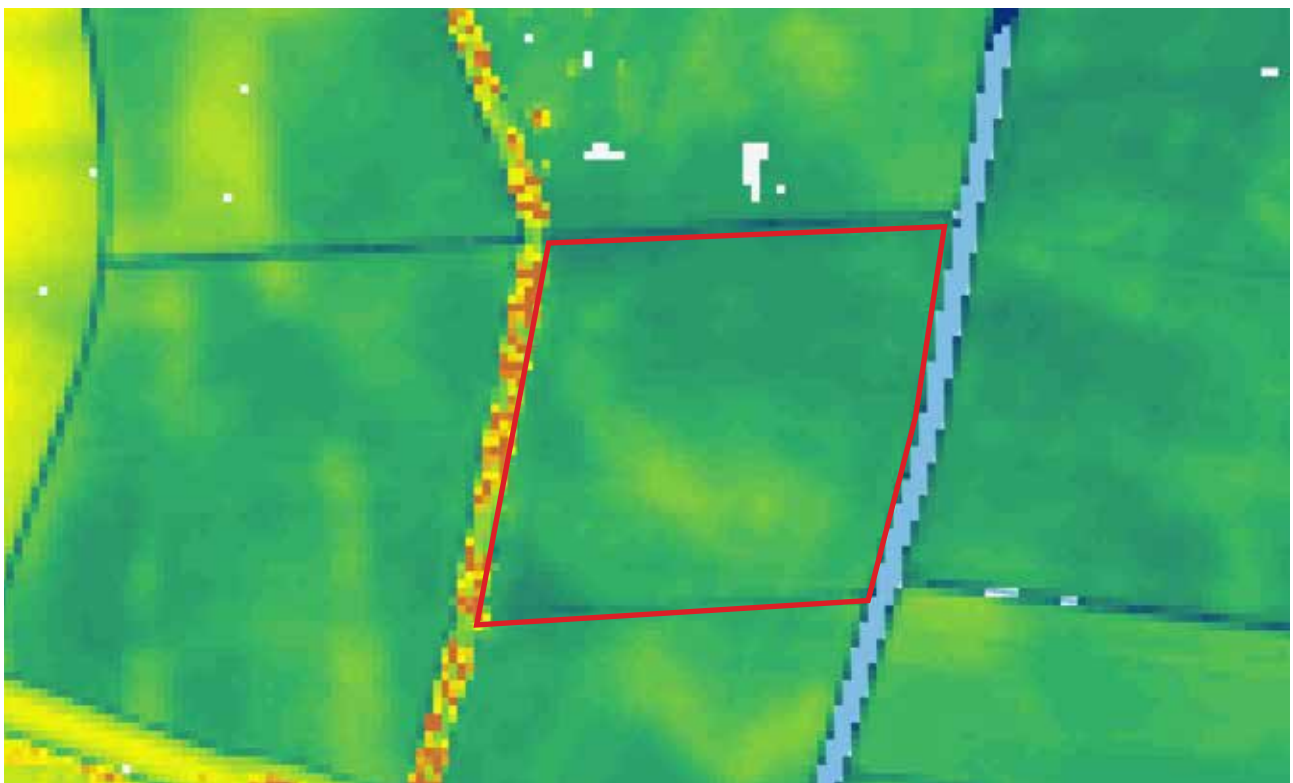

Fig. 4 Het plangebied (rood omkaderd) op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN2). De hooggelegen gebieden zijn in groen/ gele tinten weergegeven; de laaggelegen gebieden blauw. Centraal door het plangebied loopt een smalle kreek. Bron: www.AHN.nl

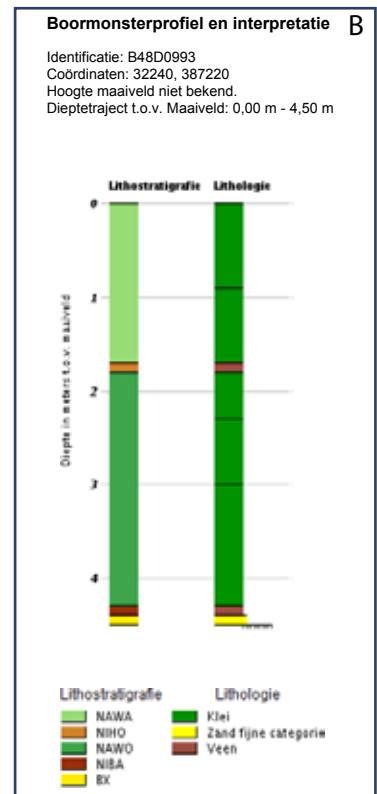
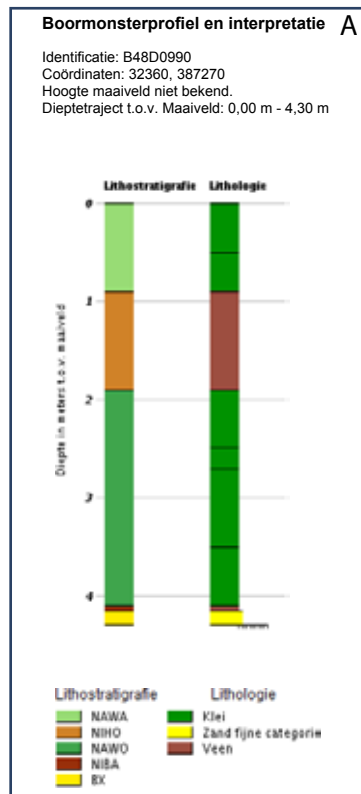
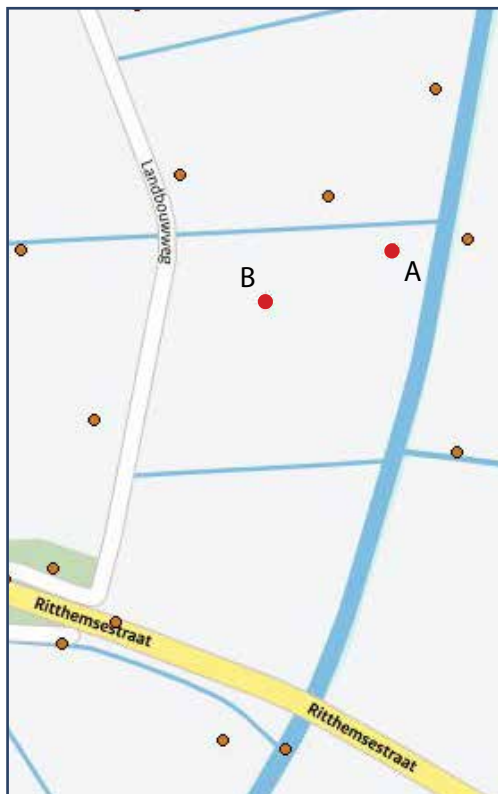

Fig. 5 Geologische boringen (rood) in het plangebied geven een beeld op het bodemprofiel tot ca. 4,5m onder maaiveld.

Bron: www.DINOloket.nl

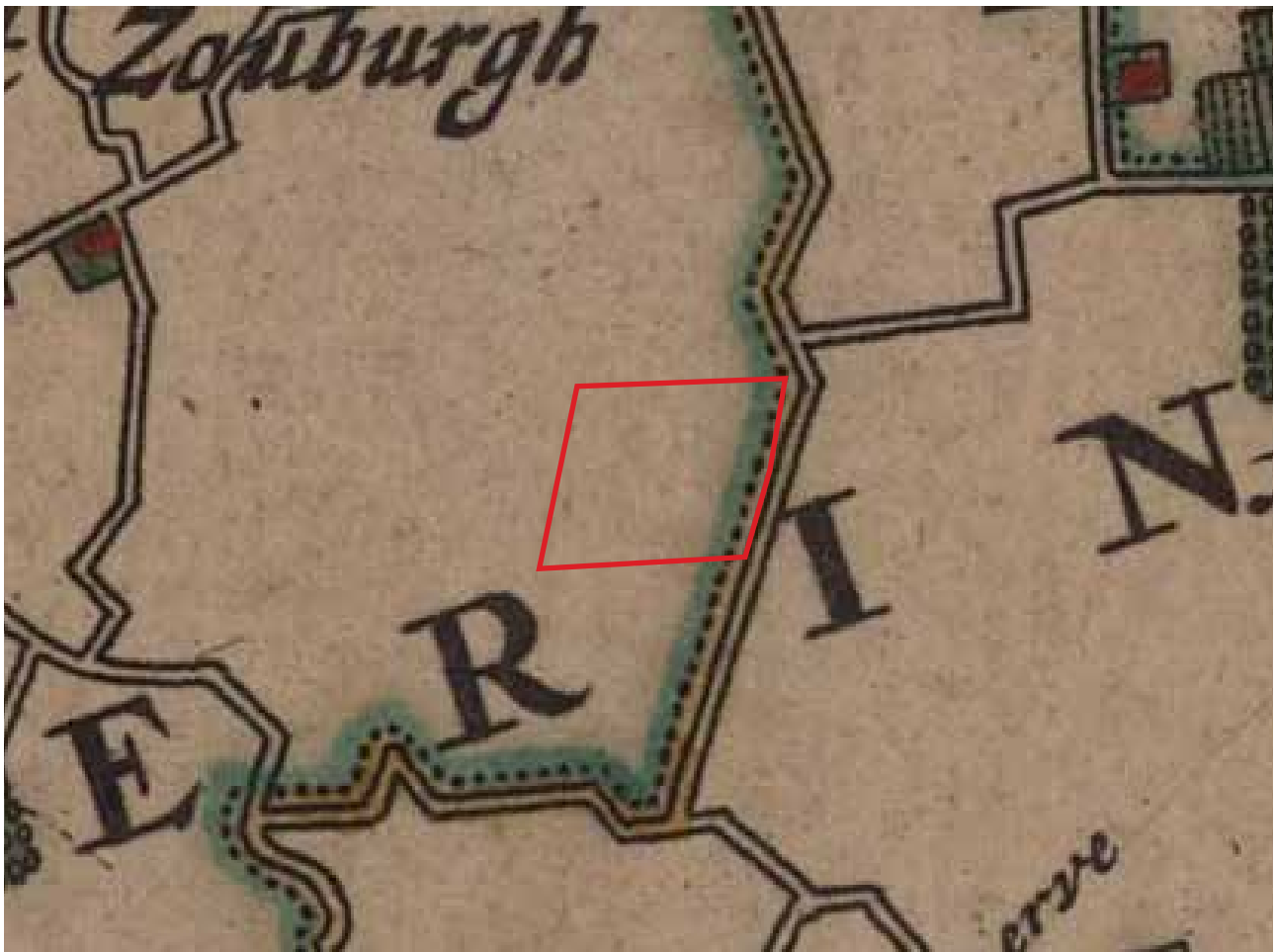

Fig. 6 Het plangebied (rood omkaderd) op de kaart van Visscher-Roman uit 1650. Bron: Zeeuws Archief

3. Resultaten veldonderzoek

In totaal werden verspreid over het terrein 7 boringen gezet tot een diepte van gemiddeld 2,60 meter onder maaiveld (fig. 7 & bijlage I). Hierbij werd vastgesteld dat een groot deel van het Hollandveen in de Middeleeuwen daadwerkelijk afgegraven is voor zoutwinning (moertering) (boringen 1, 2, 7). Enkel ter hoogte van boringen 4 en 6 werd een zone met intact Hollandveen aangeboord. De kaart van Bennema en van der Meer geeft aan dat er zich ter hoogte en ten zuidoosten van boring 4 een intacte veenzone bevindt. Boring 6 bevindt zich in de randzone van een smalle kreek. In een bijkomende boring net ten westen van boring 6 (boring 7) bleek het veen al weggegraven te zijn. Dit patroon met restanten intact veen in de randzones van kreken komt vaak voor op Walcheren. Klaarblijkelijk zochten de Middeleeuwers de randen van de kreek vrij precies op vooraleer het veenontginningsproces op te starten. Waar de uitlopers van de kreek nog aanwezig waren in de bovenste grondlagen werd daarom niet gegraven. In deze randzones heeft de kreek geen grote erosieve werking gehad waardoor het veen in de ondergrond bewaard kon blijven.

In boringen 3 en 5 werden tot 2,20/2,67 m onder maaiveld kreekafzettingen aangeboord. Deze kreek is ook precies gekarteerd op de bodemkaart van Bennema en van der Meer. De kreek heeft het onderliggende veen volledig weggeslagen.

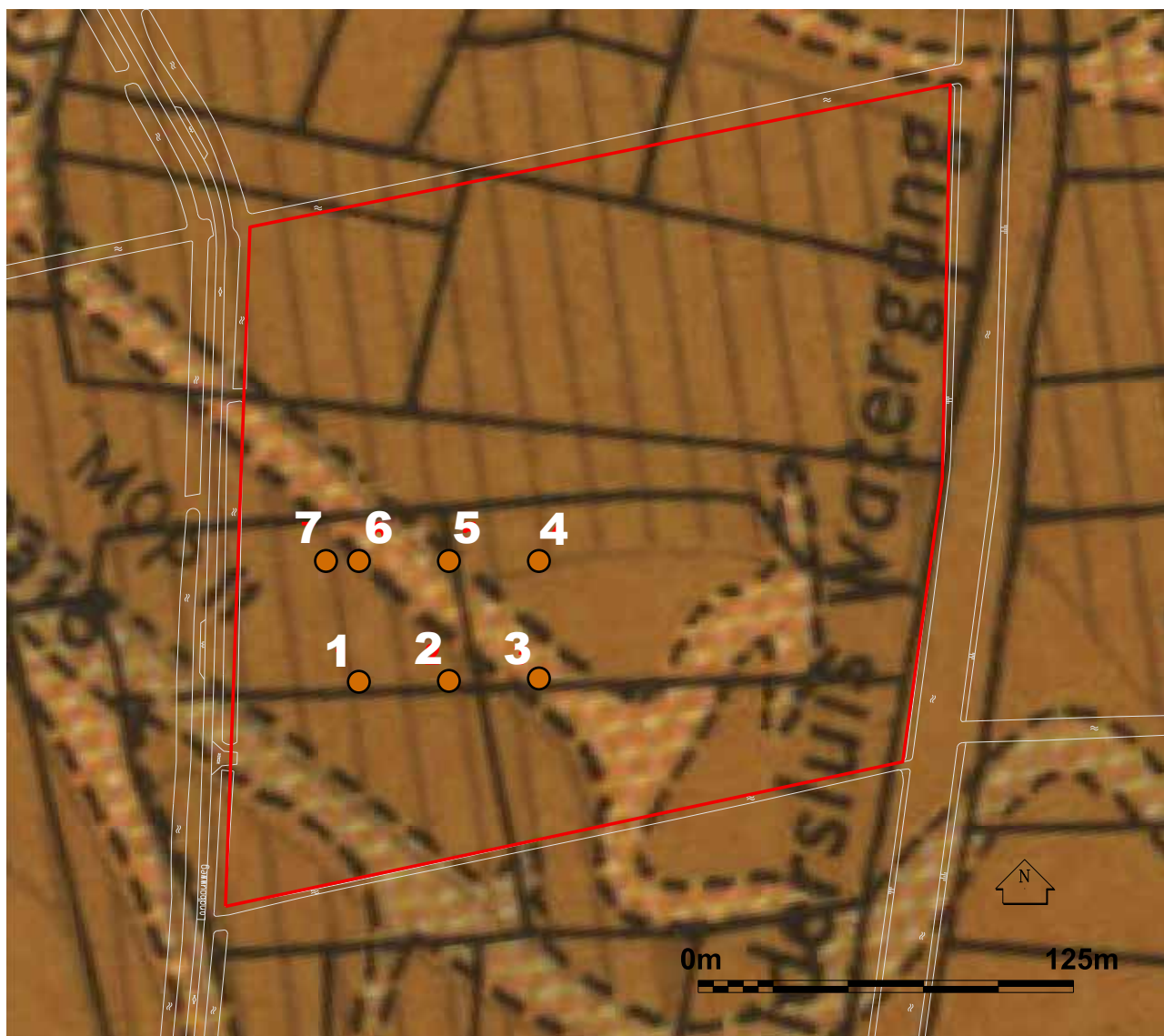

Fig. 7 Het plangebied met de boorpunten (oranje) op de bodemkaart van Bennema en Van der Meer. Het plangebied is rood omkaderd.

Bron: Zeeuws Archief

4. Conclusies en advies

4.1 Conclusies

Uit zowel het bureauonderzoek als het archeologisch veldonderzoek is gebleken dat het plangebied tot op heden onbebouwd is gebleven. Het historisch kaartmateriaal geeft aan de oostelijke zijde van het perceel, ter hoogte van de huidige watergang, wel al een mogelijk Middeleeuwse weg en watergang aan.

Ook zijn er sterke aanwijzingen dat het onderliggende Hollandveen grotendeels werd afgegraven ten behoeve van zoutwinning in de Late Middeleeuwen. Een smalle maar diepe kreek heeft centraal op het terrein eveneens een stuk van het Hollandveen weggeslagen. Mogelijke archeologische vindplaatsen uit de IJzertijd en/of Romeinse Tijd op de top van het veen zullen hierdoor sterk aangetast of zelfs geheel verdwenen zijn. Enkele kleine veeneilanden zijn tussen de moerneringsputten intact gebleven. De top van dit veenpakket bevindt zich op ca. 1,0m onder maaiveld. De geplande werken zullen echter geen grootschalige verstoringen op deze diepte veroorzaken.

Het Pleistocene niveau, waar zich mogelijk resten uit de Steentijd bevinden, bevindt zich op meer dan 4 meter onder huidige maaiveld en wordt bijgevolg ook niet bedreigd door de geplande werken.

4.2 Advies

Het onderzoek heeft aangetoond dat er op het terrein nog weinig intacte archeologische niveaus aanwezig zijn. Bij de voorziene werkzaamheden staan bovendien geen diepe grootschalige bodemverstoringen gepland. Eventuele archeologische resten, voor zover deze nog intact zijn, zullen daarom niet bedreigd worden. Er wordt dan ook **geen archeologisch vervolgonderzoek** geadviseerd voor het onderzochte gebied.

Mochten er tijdens de werken onverhoopt toch nog archeologische vondsten en/of sporen worden aangetroffen, moet contact opgenomen worden met de Walcherse Archeologische Dienst (B.Silkens 06-50850164 / B. Meijlink 06-52552925).

Literatuur

BENNEMA J. & VAN DER MEER K., 1952. *De Bodemkartering van Nederland. Deel 12, Walcheren*. Wageningen, Stichting voor Bodemkartering.

BERENDSEN H.J.A., 2000. *Landschappelijk Nederland*. Assen.

Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA), Versie 3.1., 2006. Zoetermeer, College voor de Archeologische kwaliteit.

MULDER F.J., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Houten/Groningen, Wolters-Noordhoff bv.

RAS J. 2005. *Archeologisch Bureauonderzoek Structuurplan Edisongebied, Vlissingen*. SOBResearch, Heindenoord.

Topografische kaarten en plattegronden van de Hattinga's 1724-1755, Map 10, Kaarten van Walcheren, 1:12.000

VAN RUMMELEN F.F.F.E., 1997. *Toelichting bij de Geologische kaart van Nederland: 1:50.000. Blad Walcheren*. Tweede druk, Haarlem, Rijks Geologische Dienst.

VOS, P.C. & R.M. VAN HEERINGEN, 1997. Holocene geology and occupation history of the Province of Zeeland (SW Netherlands). In: FISHER M.M. (ed.). *Mededelingen Nederlands Instituut voor Toegepaste Geowetenschappen TNO, Nr. 59. Holocene evolution of Zeeland (SW Netherlands)*. Nederlands Instituut voor Toegepaste Geowetenschappen TNO, Haarlem.

BIJLAGE I - boorstaten

Zs1	Zand zwak siltig	XXX	onbekend
Zs2	Zand matig siltig	BV	bouwvoor
Zs3	Zand sterk siltig	kreek	kreekvulling
Kz1	Klei zwak zandig	moer	gemoerneerd
Kz2	Klei matig zandig	HOLV	Hollandveen
Kz3	Klei sterk zandig	HOLVAAR	Veraard Hollandveen
Ks1	Klei zwak siltig	BASV	Basisveen
Ks2	Klei matig siltig	WORM	Laagpakket van Wormer
Ks3	Klei sterk siltig	PLEI	Pleistoceen dekzand
V	Veen	REC	Recente verstoring
		WALC	Laagpakket van Walcheren
gr	grijs	gro	groen
br	bruin	or	oranje
bl	blauw	wi	wit
zw	zwart		
ge	geel	Fe	ijzer
l	licht		
d	donker		

BO-01

X: 32173,33 Y: 387126,55 Z: -0.67m NAP

<i>Boven</i>	<i>Onder</i>	<i>Kleur</i>	<i>Lithologie</i>	<i>Stratigrafie</i>	<i>Grens</i>	<i>Opmerkingen</i>
0	60	dbr	Kz2	BV	s	matig ijzer, humus en plantenresten
60	144	gr	Kz3	MOER	s	op 75 oxido-reductiegrens + veenbrokjes
144	146	br	V	HOLV	s	
146	225	blgr	Zs3	WORM		matig plantenresten

BO-02

X: 32202,99 Y: 387122,46 Z: -0.46m NAP

<i>Boven</i>	<i>Onder</i>	<i>Kleur</i>	<i>Lithologie</i>	<i>Stratigrafie</i>	<i>Grens</i>	<i>Opmerkingen</i>
0	40	dbr	Kz2	BV	s	matig ijzer, humus en plantenresten
40	157	gr	Kz2	MOER	s	op 75 oxido-reductiegrens + veenbrokjes
157	164	br	V	HOLV	s	
164	225	blgr	Zs3	WORM		matig plantenresten

BO-03

X: 32232,68 Y: 387118,08 Z: -0.20m NAP

<i>Boven</i>	<i>Onder</i>	<i>Kleur</i>	<i>Lithologie</i>	<i>Stratigrafie</i>	<i>Grens</i>	<i>Opmerkingen</i>
0	40	dbr	Kz2	BV	s	matig ijzer, humus en plantenresten
40	109	grbr	Kz3	WALC	g	klein kreekje op intact veen; matig Fe
109	267	br	Ks2	WALC	s	kreekje, humusrijk; gelaagd met humeuze bandjes + tussen 200 en 215 verspoelde veenbrokken)
267	283	blgr	Ks3	WORM		matig plantenresten

BO-04

X: 32237,85 Y: 387157,75 Z: -0.71m NAP

<i>Boven</i>	<i>Onder</i>	<i>Kleur</i>	<i>Lithologie</i>	<i>Stratigrafie</i>	<i>Grens</i>	<i>Opmerkingen</i>
0	30	dbr	Kz2	BV	s	matig ijzer, humus en plantenresten
30	113	brgr	Kz2	WALC	s	zeer taai; matig fe
113	135	dbr	V	HOLVAAR	g	top licht verspoeld
135	210	br	V	HOLV	s	grasveen boven onder mosveen
210	262	blgr	Ks3	WORM		matig plantenresten

BO-05

X: 32208,98 Y: 387126,55 Z: -0.67m NAP

<i>Boven</i>	<i>Onder</i>	<i>Kleur</i>	<i>Lithologie</i>	<i>Stratigrafie</i>	<i>Grens</i>	<i>Opmerkingen</i>
0	30	dbr	Kz2	BV	s	matig ijzer, humus en plantenresten
30	95	lgr	Zs1	WALC	g	zeer zandig; matig fe
95	110	gr	Ks2	WALC	g	kleiiger+ veel schelp; matig fe
110	220	dgr	Ks2	WALC	s	veenbrokken
220	260	blgr	Ks3	WORM		matig plantenresten

BO-06

X: 32179,32 Y: 387166,10 Z: -0.56m NAP

<i>Boven</i>	<i>Onder</i>	<i>Kleur</i>	<i>Lithologie</i>	<i>Stratigrafie</i>	<i>Grens</i>	<i>Opmerkingen</i>
0	30	dbr	Kz2	BV	s	matig ijzer, humus en plantenresten
30	70	gr	Kz2	INUN	s	
70	95	gr	Kz2	INUN	s	veenbrokken; rommelig
95	115	dbr	V	HOLVAAR	g	
115	225	br	V	HOLV	s	
225	260	blgr	Ks3	WORM		matig plantenresten

BO-07

X: 32168,64

Y: 387168,24

Z: -0.64m NAP

<i>Boven</i>	<i>Onder</i>	<i>Kleur</i>	<i>Lithologie</i>	<i>Stratigrafie</i>	<i>Grens</i>	<i>Opmerkingen</i>
0	30	dbr	Kz2	BV	s	matig ijzer, humus en plantenresten
30	182	gr	Kz2	MOER	s	op 75 oxido-reductiegrens + veenbrokjes
182	192	br	V	HOLV	s	
192	213	blgr	Zs3	WORM		matig plantenresten

